



› KULTURPOLITIKK FOR FRAMTIDEN

Inspirasjonsdokument for lokal kulturutvikling

Utgitt av Norsk kulturforum (NOKU) i samarbeid med KS – kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon

LOV OM OFFENTLEGE STYRESMAKTERS ANSVAR FOR KULTURVERKSEMD (KULTURLOVA)

§ 1. FØREMÅL

Lova har til føremål å fastleggja offentlege styresmakters ansvar for å fremja og leggja til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd, slik at alle kan få høve til å delta i kulturaktivitetar og oppleva eit mangfald av kulturuttrykk.

§ 2. DEFINISJONAR

Med kulturverksemd meiner ein i denne lova å

- a) skapa, produsera, utøva, formidla og distribuera kunst- og andre kulturuttrykk,
- b) verna om, fremja innsikt i og vidareføra kulturarv,
- c) delta i kulturaktivitet,
- d) utvikla kulturfagleg kunnskap og kompetanse.

§ 3. STATENS OPPGÅVER

Staten skal fremja og leggja til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd over heile landet gjennom rettslege, økonomiske, organisatoriske, informerande og andre relevante verkemiddel og tiltak.

Staten skal utforma verkemiddel og gjennomføra tiltak for å fremja og verna eit mangfald av kulturuttrykk i samsvar med internasjonale rettar og plikter.

§ 4. FYLKESKOMMUNENS OG KOMMUNENS OPPGÅVER

Fylkeskommunen og kommunen skal syta for økonomiske, organisatoriske, informerande og andre relevante verkemiddel og tiltak som fremjar og legg til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd regionalt og lokalt.

§ 5. FELLES OPPGÅVER

Staten, fylkeskommunen og kommunen skal syta for

- a) at kulturlivet har føreseielege utviklingskår,
- b) å fremja profesjonalitet og kvalitet i kulturtilbodet og leggja til rette for deltaking i kulturaktivitetar,
- c) at personar, organisasjonar og institusjonar har tilgang til informasjon om ordningar med økonomisk støtte og om andre verkemiddel og tiltak.

§ 6. IKRAFTSETJING

Kongen fastset når lova skal ta til å gjelda. (Frå 1 august 2007, iht. Kgl.res. 29 juni 2007 nr. 905).

NY PLAN OG BYGNINGSLOV¹:

§1-1.: LOVENS FORMÅL

Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner.

Loven forutsetter at planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte, og det skal legges vekt på langsiktige løsninger. Konsekvensene for miljø og samfunn skal beskrives.

Det skal settes mål for den fysiske, miljømessige, økonomiske, sosiale og **kulturelle** utviklingen i kommunen og regionen.

Samfunnsmessige behov og oppgaver skal avklares og det skal angis hvordan oppgavene skal løses.

Det skal legges til rette for verdiskaping og næringsutvikling, for god utforming av bygninger og bomiljø og gode rammer for oppvekstmiljø og levekår.

¹ LOV 2008-06-27 nr.71: Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven). Endret 2008-05-19-16. Ikraftttredelse 2009-07-01



Fra åpningsfestivalen «Fabrikalen» for Sekkefabrikken kulturhus i Røyken. «Charlie og sjokoladefabrikken» med 105 lokale aktører på scenen.

Foto: Sigmund Hole

> INNLEDNING

Barna tripper bak scenen. Forventningen er til å ta og føle på. Så er det deres tur. De fyller scenen med dans, sang og musikk. Etterpå lyser gleden og stoltheten fra øynene deres. Den samme gleden og stoltheten vi finner hos foreldrene deres – og alle andre involvert.

Det er dette det handler om – glede og entusiasme. Den samme gleden og entusiasmen finner vi hos kulturaktører i alle aldre over hele landet, og til sammen utgjør de en vesentlig del av Norges kulturelle mangfold. De er mange, de er aktive, og de inngår ofte i større nettverk og samarbeidsstrukturer der både engasjerte amatører og profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere er med.

Når vi står på scenen eller sitter i salen, tenker vi ikke så mye på hva som skal til for å få til nettopp denne opplevelsen vi er en del av. Men foran ethvert arrangement ligger mye arbeid. Kulturskolen, biblioteket, museet, forfatterforeningen, filmselskapet, den kulturelle skolesekken, kunst- og kulturfaglig opplæring på videregående skole, kor, orkestre, dansegrupper, festivaler, historiske spel, profesjonelle kunstnere, kulturfaglige tilretteleggere m.fl. er alle viktige aktører i arbeidet med å skape slike opplevelser i og for lokalt kulturliv.

Velfungerende institusjoner, organisasjoner, tiltak, enkeltaktører og nettverk krever langsiktig planlegging og tilrettelegging i form av bla infrastruktur og økonomisk forutsigbare rammevilkår for å lykkes i sitt arbeid. Gjennom kulturloven har vi fått en ny innfallsvinkel for konkretisering og helhetlig satsing til beste for utvikling av og samarbeid med lokalt kulturliv. Kulturloven omfatter det offentlige ansvar for at kulturlivet har nettopp forutsigbare utviklingsvilkår. Det er ikke gitt hva som er et godt tilbud. Det er heller ikke gitt hva som er riktig og tilstrekkelig tilrettelegging. Dette må defineres og konkretiseres lokalt sammen med lokale aktører.

Kulturloven er mulighetenes lov og et uttrykk for en visjon om at Norge skal være en ledende kulturnasjon som legger vekt på kulturdimensjonen i alle deler av samfunnslivet.

Kunst og kultur har stor verdi i seg selv, samtidig som kultursektoren påvirker andre samfunnsområder.

Kommunenes overordnede utfordringer knytter seg i hovedsak til:

- *Har alle gode tilbud mht egenaktivitet og opplevelser?*
- *Har vi en infrastruktur som tjener kulturlivets behov?*
- *Har vi arbeidsplasser og gode rammevilkår for profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere?*
- *Kan vi løse oppgavene selv, eller bør vi samarbeide med andre?*
- *Har vi nødvendig kulturfaglig tilretteleggerkompetanse?*
- *Er vi organisert på en hensiktsmessig måte for å nå de målene vi setter oss?*
- *Har vi det planverktøyet vi trenger?*
- *Har vi valgt innfallsvinkler som sikrer helhet og langsiktighet?*

Norsk kulturforum og KS ønsker med denne veilederen å bidra til konkretisering av arbeidet med **forankring av kulturlovens visjoner i kommunenes kulturpolitiske og kulturfaglige arbeid**. Dette kan gjøres på mange måter. Denne veilederen fokuserer i hovedsak på forankring i kommuneplaner, sektorplaner og strategidokumenter. I dette arbeidet er politikere, byråkrater, lokale kunstnere og kulturarbeidere og folk flest, alle viktige aktører.

Det er mange som har bidratt i prosessen fram til ferdig produkt. Av disse vil vi spesielt takke Gerhard Dalen, direktør for internasjonale relasjoner Trondheim kommune, og Ellen Samuelsen, avdelingsleder for kultur Steinkjer kommune. De har kommet med vesentlige skriftlige og muntlige bidrag gjennom hele prosessen. Vi vil også takke kultursjefene i samarbeidet Byer i Midt-Norge for konstruktive innspill til både form og innhold. Veilederen slik den foreligger, er ført i pennen av Åse Vigdis Festervoll, generalsekretær i Norsk kulturforum.



Foto: Norsk teaterråd / Trine Smestad

«Bak lengste mil» Friluftspill Tydalen bygdetun 2006



FN-KONVENSJONEN om økonomiske, sosiale og kulturelle retter fra 1966 stadfester i artikkel 15 at alle har rett til å delta i kulturlivet. Dette gjelder også som norsk rett.

Ytringsfriheten er en grunnleggende forutsetning for en kulturpolitikk som legger vekt på at mange kulturrøster skal komme til orde. Kulturloven favner videre enn dette. Hovedfokus i loven er å gi enkeltpersoner og grupper anledning til å uttrykke seg og oppleve alle de emosjonelle og intellektuelle kvalitetene og utfordringene som et levende og variert kulturliv kan by på. Dette skal omfatte hele befolkningen være seg barn, ungdom, voksne, eldre, funksjonshemmede, friske og syke.



Foto: Ingvald Festervoll Melien

< Fra prosjektet
Horisonter og fragmenter,
Kulturstien på Bru / Stavanger 2008.
Verket NÅ av Barbro Raen Thomassen
Foto: © Barbro Raen Thomassen

› NASJONAL KULTURPOLITIKK²

Kulturloven handler om det offentliges kulturpolitiske virksomhet. Kulturloven plasserer ansvaret for kulturpolitikken på det enkelte forvaltningsnivå og sier i utgangspunktet lite om behovet for samarbeid og samordning på tvers av nivåene. Det enkelte nivå må utvikle egne mål og strategier, og hovedfokuset i denne veilederen er lokalt kulturliv og kulturpolitikk. Det er samtidig et behov for å sikre at tiltak og aktiviteter sees i en større sammenheng, slik at de utfyller hverandre på tvers av nivåene. Her trengs det politisk debatt og administrativt samarbeid.

Selv om vesentlige deler av statsstøtten er knyttet til generelle overføringer til kommuner og fylkeskommuner, legger statsbudsjettene også direkte føringer på lokal og regional kulturpolitikk gjennom støtten til samfinansierte institusjoner, prosjekter, tiltak og spesielle satsingsområder.³ Når staten øker sin andel bindes også større deler av kommunale og fylkeskommunale kulturbudsjetter, noe som for enkelte kommuner kan resultere i at allerede stramme kommunebudsjetter gir begrenset handlingsrom for lokal og regional kulturutvikling mer generelt. Gode langsiktige kommune- og fylkesplaner og bedre dialog på tvers av nivåene, kan forhindre dette. Mange kommuner ser også positive effekter av denne formen for samfinansiering i det disse

institusjonene og tiltakene ofte blir fyrstårn i kommunenes kulturtilbud, og gjennom dette utløser både flere midler og åpner nye samarbeidsfora.

Fylkeskommunene har de siste årene fått økt ansvar for regional samfunnsutvikling, også på kulturområdet. For å lykkes i dette arbeidet må fylkeskommunene samarbeide både i stort og smått med kommunene i egen region. På kulturområdet vanskeliggjøres dette i dag dessverre av at mange kommuner mangler kulturfaglige tilretteleggere.

²Med nasjonal kulturpolitikk menes summen av kommunal, fylkeskommunal og statlig politikk.

³Samfinansierte aktiviteter kan være teatre, orkestre, museer, festivaler, frittstående prosjekter med mer. De finansieres gjennom en avtalt fordelingsnøkkel mellom stat, fylkeskommune og kommune, slik at når staten øker sin andel øker også fylkeskommunen og kommunens andel.



< Vinterfestival – Vinje

Foto: Signe Marie Kittelsaa

Stavanger 2008 – Åpningsdag, parade >

Foto: Astrid Havn Tranøy

> KULTURLOVEN

Kulturloven er kortfattet og generell, men de bakenforliggende dokumentene gir likevel god retning og klare føringer for kulturutvikling og tilrettelegging.⁴ Hovedbudskapet er at alle skal kunne delta i de kulturaktivitetene de er interessert i, og alle skal kunne få de kulturopplevelsene de ønsker. Det skal være rom både for kultur som hobby og kultur som levevei. Både bredde, kvalitet og profesjonalitet skal prioriteres.

Kulturloven omfatter profesjonelle og amatører, fortid og nåtid, aktivitet, formidling og opplæring. Loven er bevisst utformet som en enkel og overordnet lov uten detaljerte føringer for bevilgningsnivå, prioriteringer eller organisering. Loven inneholder heller ikke regler eller føringer for tilsyn og kontroll.

Kulturloven sier at **alle** skal **kunne delta** i kulturaktiviteter. Et slikt perspektiv krever en helhetlig livsløpstilnærming og økt bevissthet mht hvordan en skal gi alle mulighet for deltakelse. De siste årenes økte fokus på kulturopplæring bidrar nå og i framtiden til at mange unge kommer inn i voksenlivet med svært høy kulturbevissthet og kompetanse. Mange møter imidlertid en hverdag som ikke alltid gir dem rom for meningsfull egenaktivitet og opplevelse.

Kulturloven sier at alle skal **oppleve et mangfold** av kulturaktiviteter. Dette forutsetter ordninger som gir profesjonelle kunstnere innenfor hele bredden av kunst og kulturfeltet rammevilkår som muliggjør arbeid i lokalsamfunn over hele landet; enten de ønsker å bo der eller bare er innom for kortere oppdrag. Unge kunstnere og kulturarbeidere sliter i dag med å finne oppdrag og relevante arbeidsplasser som grunnlag for en levelig inntekt. Dette er utfordringer som må løses i samarbeid og samforståelse mellom alle nivå og aktører for at kulturlovens intensjoner skal innfris.

MULIGHETENES LOV

Kultur bygges over tid og i fellesskap. Ikke over fire år – men over lang tid. Kultur er ikke statisk, men i stadig endring. Det er viktig å ha et langsiktig perspektiv der kulturarven fra

fortiden sammen med dagens kulturuttrykk og verdier er med å legge grunnlaget for framtiden.

70-tallets kulturmeldinger ga kommuner og fylkeskommuner viktige oppgaver i den nasjonale kulturpolitikken. Kulturens egenverdi, kulturelt mangfold og kultur som allemannseie sto sentralt. Fra 90-tallet og framover skiftet kulturfeltet karakter og vi fikk en sentralisering der de statlige kulturmeldingene ble et planverktøy for statlig kulturpolitikk der kommuner og fylkeskommuner ikke lenger hadde den samme sentrale plassen i utviklingen av en nasjonal kulturpolitikk. Dette bidro til å endre det lokale- og regionalpolitiske handlingsrommet på kulturfeltet.

Vi har fått mange gode institusjoner, prosjekter og vellykkede satsinger. Vi har fått dyktige kulturarbeidere på mange fagfelt. Men i denne positive utviklingsprosessen har vi kanskje mistet helheten av syne. Vi må igjen fokusere på de lange linjene, bredere sammenhenger og langsiktig planlegging. Kulturloven gir oss et godt grunnlag for nettopp dette. Gode kulturpolitiske strategier og planer vil berede grunnen for god kulturutvikling generelt, og for arbeidet med satsingsområder som kultur og næring, stedsutvikling, kultur og helse og alle andre satsinger der kultur er en viktig innsatsfaktor eller grunnleggende forutsetning. Gode kommuneplaner og kulturplaner sikrer også politisk styring av kulturfeltet.

HAR VI DEN NØDVENDIGE KOMPETANSE?

En av de største utfordringene vi står overfor i arbeidet med å forankre kulturloven, er å sikre kulturfaglig tilrettelegger-

⁴ Dette gjelder spesielt Ot.prp. 50 (2006-2007): Om lov om offentlige styresmakters ansvar for kulturverksemd (kulturlova)

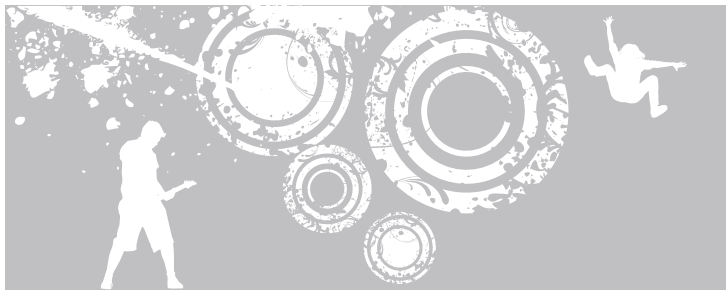


“ Kulturloven sier at *alle* skal kunne delta i kulturaktiviteter.

kompetanse i alle kommuner. Kulturfaglige tilretteleggere kjenner kulturlivet i egen kommune, vet hvem aktørene er, hvor de holder til, hvordan de er finansiert, hvilke utfordringer de sliter med mm. De vet hvordan institusjoner, organisasjoner, tiltak, prosjekter og enkeltpersoner innenfor offentlige, frivillige og private strukturer er knyttet sammen i nettverk med gjensidig avhengighet og utfyllende samarbeid. De har kunnskap nok om fortid og nåtid til at de kan bidra med kunnskap til langsiktige planer. Kulturfaglige tilretteleggere kan ikke sitte på all kunnskapen alene, og vil i sitt arbeid være avhengig av at det også finnes personer med kunst- og kulturfaglig spisskompetanse i kommunen, knyttet til både offentlige, frivillige og private strukturer. Kulturfaglig kompetanse er viktig for at politikerne skal få et faglig kvalifisert grunnlag for sine beslutninger. Velfunderte politiske beslutninger trengs for å gi kulturlivets mange aktører forutsigbare rammevilkår for eget arbeid og innsats over tid.

Kulturfaglige tilretteleggere vil også være viktige samarbeidspartnere for lokale kulturaktører når de ønsker å benytte regionale, nasjonale og internasjonale finansieringskilder eller trenger tilgang til større nettverk og samarbeidsstrukturer.

“ Kulturloven sier at *alle* skal oppleve et mangfold av kulturaktiviteter.



Vinje kommune i Telemark organiserer mye av kulturarbeidet sitt rundt arbeidet med Kulturårshjulet. Dette er en treårig avtale mellom kulturetaten og lokale kulturaktører. Avtalen omfatter både samarbeid, gjensidig informasjon og økonomisk støtte.

Formålet med avtalen er å:

- Fremme langsiktig planlegging av kulturaktiviteter
- Skape rom for utvikling av ideer og tilstelninger
- Fremme samarbeid mellom kommunen og kulturaktørene
- Fremme samarbeid mellom kulturaktørene
- Sikre bredde i tema og innhold
- Utvikle kulturbasert aktivitet til ulike aldersgrupper
- Sikre geografisk spredning av tilstelningene i kommunen

Kulturårshjulet med tilhørende avtaler bidrar til god oversikt over kulturarrangement gjennom året og til økonomisk sikkerhet for kulturaktørene. Partene kalles inn til møte hver høst for å planlegge kommende år. Partene er gjensidig forpliktet til å informere hverandre om vesentlige endringer for egen virksomhet. Samarbeidet rundt *Kulturårshjulet* bidrar til god oversikt over kulturaktiviteter og tilbud både for kulturetaten i kommunen, kulturaktørene og publikum.



Stavanger kommune i Rogaland, har nylig lagt fram en kommunedelplan for kunst og kultur i Stavanger 2010-2017. Planen har to deler. Del 1, selve planen, fokuserer på hva som skal gjøres framover på en del utvalgte innsatsområder. Del 2, plangrunnlaget, er en gjennomgang av kulturpolitikk og kulturutvikling fram til nå. Denne delen inneholder også en oppsummering av måloppnåelse for kulturpolitiske handlings- og strategiplaner pr. september 2008.

Selve planen har en tidshorisont fram til 2017. Stavanger feirer sitt 900-årsjubileum i 2025 og planen legger derfor føringer som også skal bidra til gode rammer rundt denne feiringen. Dette gjelder kanskje spesielt den kulturelle infrastrukturen. I arbeidet med planen har det vært satt spesielt fokus på nettopp infrastruktur, og det er gjennomført dialogverksteder der det blant annet er satt fokus på behovet for produksjons- og visningslokaler innenfor det profesjonelle kunstfeltet.

Planen omhandler by- og regionsomfattende tiltak innenfor kunst- og kulturfeltet, men har et snevrere omfang enn de fleste andre tilsvarende planer. Blant annet er kultur- og fritidstilbud for barn og unge og det frivillige kulturlivet ikke tatt med i planen.



< Årgangsjazz - Den kulturelle spaserstokken

Foto: Astrid Havn Tranøy

› KULTURPLANLEGGING I KOMMUNENE

For at kulturloven skal få reell virkning for kulturpolitikken, må den forankres i kommunale strategier og planprosesser. Et velfungerende kulturliv er avhengig av forutsigbarhet med hensyn til både økonomi, muligheter, tilgjengelige lokaler, samarbeidspartnere med mer. Den enkelte aktivitets planleggingshorisont vil variere, men alle trenger en viss oversikt for planlegging av egen virksomhet. Kulturlivet bør kjenne egne rammevilkår fra år til år, og gjerne flere år fram i tid. Når vi vet at en kunstners karriere bygges opp over svært mange år og gjerne starter i 5-7 årsalderen, at planleggingshorisonten for en festival sjelden er kortere enn ett-to år, at investering i utstyr planlegges over flere år også i frivillige organisasjoner; – ja da må vi lage forutsigbare rammer og kjøreregler som alle kan forholde seg til. Det er her planverket kommer inn.

Når kommuneplanen er vedtatt med egen handlingsplan som skal forankres i de årlige budsjettene er de fleste føringene lagt for ressursnivå og ressursfordeling. Det må derfor allerede i det innledende arbeidet tas høyde for å innhente oversikt over økonomiske konsekvenser av oppsatte mål i forhold til både investeringer og driftsbudsjett også for kulturområdet. Dette gjelder blant annet:

- Kommunens egen kulturvirksomhet med hensyn til personell, utstyr og publikumsservice
- Tilskudd til frivillige kulturaktiviteter
- Tiltak for styrking av profesjonell kulturvirksomhet
- Tiltak innenfor kulturminnefeltet
- Kulturarenaer

Om kulturpolitikken skal forankres i kommuneplanens samfunnsdel eller utarbeides som en sektorplan for kultur, må avklares i arbeidet med planstrategien og i neste omgang synliggjøres i planprogrammet. Uansett hvilken innfallsvinkel en velger må en i dette arbeidet forsikre seg at en i tillegg til kulturloven også tar hensyn til andre lover for kulturfeltet, sentrale stortingsmeldinger og andre dokumenter med føring for lokal kulturpolitikk.

Kultur er de siste årene blitt en viktig innsatsfaktor også for andre sektorer som næring, helse, stedsutvikling med mer.

Sektorovergrepene mål og strategier er vanskelig å favne i sektorplaner og bør derfor forankres i kommuneplanens samfunnsdel. Uansett hvilke innfallsvinkler en velger for planarbeidet bør de overordnede målene for kulturpolitikken forankres i kommuneplanen for å sikre kulturpolitikken rolle som samfunnsutvikler.

Før planarbeidet settes i gang er det viktig å avklare planens tema og omfang.

- Skal planarbeidet begrenses til det som kommunen selv har et driftsansvar for, eller skal den også omhandle kulturaktiviteter som drives av frivilligheten, profesjonelle utøvere, næringslivet eller andre?
- Skal det være en kulturplan bare for kommunen, eller er det naturlig å ta med interkommunale og regionale samarbeidspartnere?
- Skal planen ansvarliggjøre og synliggjøre kulturtiltak i hele kommuneorganisasjonen uavhengig av organisering?

Svarene på disse og andre tilsvarende spørsmål legger føringer for planarbeidet. Politikerne bør ha en sentral plass i arbeidet gjennom hele prosessen.

MEDVIRKNING

Den nye plan og bygningsloven legger stor vekt på medvirkning

der involverte parter og allmennheten generelt skal få anledning til å komme med innspill og kommentarer under hele planprosessen, og spesielt i arbeidet med planprogram og planutkast. Hvordan dette skal skje er avhengig av rammene som legges for både planstrategien og selve planarbeidet.

- Skal planarbeidet primært forankres i kommunestyret og administrasjonen?
- Skal det inviteres til bredere medvirkning og forankring ved at kulturlivet inviteres med i prosessen ut over lovpålagte høringsrunder?
- Skal det foretas noen form for kartlegging eller målrettet datainnsamling for utvalgte grupper eller aktiviteter?

På kulturområdet er det mange aktører som bør inviteres inn i prosessen gjennom møter, høringer eller skriftlige innspill. Arbeidet med planstrategien gir kommunene en god anledning til å trekke opp de overordnede utfordringene på kulturfeltet, knyttet til både aktivitet, opplevelse, formidling, opplæring, arenaer med mer. Det er også her det bør inviteres

til diskusjonsmøter der ulike sektorinteresser møtes for å avklare forventninger, muligheter og roller i samarbeidsrelasjoner knyttet til kultur og helse, kultur og næring, kultur og stedsutvikling, kulturoplæring med mer. På denne måten skaffer kommunen seg en oppfatning av situasjonen som reflekterer oppfatningen i kulturlivet og samfunnets ellers.

“ Et velfungerende kulturliv er avhengig av forutsigbarhet med hensyn til både økonomi, muligheter, tilgjengelige lokaler, samarbeidspartnere med mer.

Det vil i denne sammenheng være naturlig å utarbeide et bakgrunnsdokument som kunnskapsgrunnlag hvor både nåtid og fremtid blir belyst. Det er både nyttig og praktisk at politikerne involverer seg i høringer og møter.



Bandet Howl testet ut musikkbingen under Bylarm 2008 i Oslo >

Foto: Ann Iren Ødeby



> FORANKRING I KOMMUNALE OG FYLKESKOMMUNALE PLANER

Ansvar for planlegging etter plan og bygningsloven er i kommunene lagt til kommunestyrene, i fylkeskommunene til regionale planmyndigheter.

Plansystemet er regulert i plan- og bygningsloven. Kommunene skal utføre en løpende kommuneplanlegging med sikte på å samordne den fysiske, økonomiske, sosiale, estetiske og kulturelle utvikling innenfor sine områder. Her legges premissene for kommunes prioriteringer, og beslutningsgrunnlaget for tiltak som skal prioriteres i økonomiplanen. Den nye plan og bygningsloven krever en vedtatt planstrategi, før kommuneplanen og kommunedelplaner utarbeides. Planstrategien skal inneholde visjoner, mål og strategier. Hensikten med planstrategien er å redegjøre for viktige utviklingstrekk og utfordringer, vurdere langsiktige utviklingsmuligheter og ikke minst velge ut hvilke viktige spørsmål og områder det skal satses på.

I § 5 i kommuneloven heter det at kommunen skal utarbeide en samordnet plan for den kommunale virksomhet. Planleggingen skal bygge på en realistisk vurdering av forventet utvikling i kommunen og de økonomiske ressurser som står til rådighet.

KOMMUNAL PLANSTRATEGI OG PLANPROGRAM

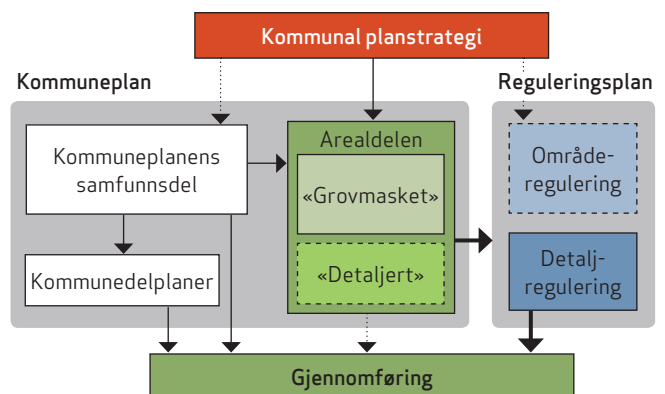
Kommunestyret skal minst en gang hver valgperiode, og senest innen ett år etter konstituering, utarbeide og vedta en kommunal planstrategi. Planstrategien bør omfatte en drøfting av kommunens strategiske valg knyttet til samfunnsutviklingen og sektorenes virksomhet og planbehov i perioden. I arbeidet med planstrategien skal kommunen innhente synspunkter fra statlige og regionale organer og nabokommuner. Plan og bygningsloven anbefaler at det legges opp til bred medvirkning fra lokale interessenter og allmenn debatt som grunnlag for behandlingen.

Videre skal planstrategien inneholde en beskrivelse av hvordan de prioriterte oppgavene skal følges opp og hvem som skal medvirke. Planstrategien vil fungere som en disposisjon for selve planarbeidet. Hvilke hovedmål har vi, hvem skal vi samarbeide med, hvilke lover må vi ta hensyn til med mer.

Kommunestyret skal i dette arbeidet ta stilling til om det er behov for å revidere gjeldende kommuneplan. Utarbeiding og behandling av kommunal planstrategi kan med fordel være en del av oppstarten for arbeidet med selve kommuneplan.

Som ledd i varsling av starten på planarbeidet skal det utarbeides et planprogram. Her skal det redegjøres for formålet med planarbeidet, planprosessen og opplegget for medvirkning, eventuelle behov for utredninger med mer. Planprogrammet skal ut på høring i minst 6 uker.

Skjematisk framstilling⁵



⁵Hentet fra PowerPoint-presentasjon av Erik Plathe, Asplan Viak



Friluftsspillet «Bronsebukkene» Jevnaker 2009



Porsgrunn kommune i Telemark har nylig laget en strategisk plan for kulturarbeidet i kommunen 2009-2012. Planen er et internt arbeidsdokument for kommunens kultur, idrett og fritidsvirksomhet. Målsettingen er å gjøre det lettere for virksomheten å prioritere arbeid og ressurser for noen avgrensede og gjennomdrøftede fokusområder.

Planen er forankret i kulturloven og andre viktige lover for kultursektoren. Den har videre innarbeidet føringer fra sentrale meldinger og strategidokumenter sentralt, regionalt og lokalt; herunder kommunens egen kommuneplan.

Selv om planen ikke er å forstå som en ordinær kulturplan, er planarbeidet utført i omfattende dialog med eksterne kulturaktører og organisasjoner.

Kulturloven forutsetter økt fokus på kulturplanlegging. Flere kommuner har allerede valgt å forankre kultur i det overordnede planverket. Bakgrunnen for dette er en erkjennelse av at kultur griper inn i de fleste tjenesteområder og at kultur spiller en viktig rolle for utviklingen av disse områdene. Hvis kommunen velger å utarbeide kommunedelplaner for kultur i tillegg, må disse i følge ny plan og bygningslov forankres i kommuneplanen.

REGIONAL PLANLEGGING

På samme måte som kommunene, skal også fylkeskommunene minst en gang i valgperioden utarbeide en planstrategi for eget planarbeid. Dette arbeidet skal skje i samarbeid med kommuner, statlige organer, organisasjoner og institusjoner som er berørt av planarbeidet. Disse planene vil legge føringer for kommunale planer, og må derfor tas med i grunnlagsmaterialet for utarbeiding av kommuneplaner.

Planstrategien bør omfatte en drøfting av fylkets strategiske valg knyttet til samfunnsutviklingen og de ulike sektorene og aktørenes virksomhet og planbehov i perioden.

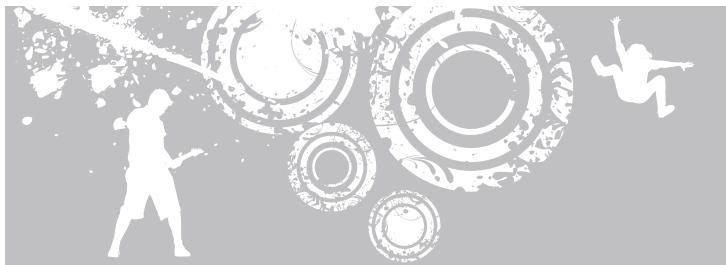
“ Kulturloven forutsetter økt fokus på kulturplanlegging.

Fylkeskommunen leder det regionale partnerskapet og har ansvar for at det etableres en planprosess med likeverdige og ansvarlige deltakere. Planen skal ta utgangspunkt i, og samordne den fysiske, sosiale, estetiske og kulturelle utviklingen i regionen. Planen skal videre legge føringer for oppfølging og ansvars plassering av denne.

En ny musikkbinge settes på plass



Foto: Norsk musikkråd / Erlend Rasmussen



Involvering og medvirkning er vanskelig. Kulturaktørene har ofte mange meninger og mye å bidra med, men må inviteres inn i prosessen. Hvordan dette gjøres, vil variere, men her er det mulig å arrangere forankringskonferanser, dialogmøter, framtidsverksteder, invitere til dialog og innspill på internett og e-post med mer. Det er viktig å huske på at ikke alle finner seg til rette, eller kan oppsøke tradisjonelle møteplasser. Dette gjelder bla barn og ungdom.

Ungdom er viktige kulturaktører. Ungdomsmedvirkning handler om å motivere ungdom til å utvikle egne ideer og ta ansvar for egen aktivitet. De skal ha mulighet for deltakelse i beslutningsprosessene; mulighet til å være aktive bidragsytere framfor passive konsumenter. Ungdom må oppleve at de tas på alvor og følges opp. Det må ikke gå for lang tid fra prosessen og til man viser at man gjør noe med ideene. Ungdom mister fort interessen til fordel for andre utfordringer dersom ikke interessante tema holdes i live.

Mange kommuner har ungdomsråd som kan brukes i kulturplanarbeidet. Ungdomsrådet kan fungere som høringsorgan og komme med innspill i prosessen på hva ungdom ønsker av satsinger i sin kommune. Representanter fra ungdomsrådet kan også sitte i arbeidsgrupper som jobber med kulturplanen. På samme måte kan frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner involveres.

For bredere involvering kan man ta i bruk skolebesøk, legge til rette for ulike idéutviklingsprosesser. Her finnes det mange innfallsvinkler fra gruppearbeid med roterende idéutvikling (bredt temavalg og korte sekvenser), til dialogkonferanser og aktivitetssamlinger der kulturuttrykkene brukes som formidler av opplevelser, tanker og ideer med mer. Videre er ungdom fortrolig med moderne medier og har lett for å kommunisere i og gjennom disse.

I FNs barnekonvensjon er det bestemmelser om retten til å si sin mening og bli hørt, og retten til å få og gi informasjon. FNs barnekonvensjon gjelder som norsk lov og går foran andre lover ved eventuelle uoverensstemmelser.





› KULTURUTVIKLING

Veileder for forankring av kulturloven i den enkelte kommune

Veilederen tar for seg spørsmål det er naturlig å stille når en starter arbeidet med forankring av kulturlovens intensjoner i egne kulturpolitiske dokumenter.

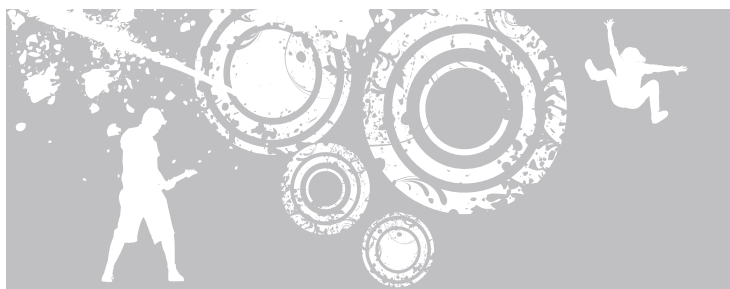


> HVORDAN SER KULTURLIVET UT I VÅR KOMMUNE?

Kulturloven sier i utgangspunktet ikke noe om hvilket nivå kommunen skal legge seg på for å oppfylle loven. Kulturlovens intensjoner gir likevel rom for å stille noen grunnleggende spørsmål.

- Har alle innbyggere mulighet for å oppleve og delta i kulturaktiviteter?
- Finnes det et bredt spekter av kulturaktiviteter og kulturopplevelser?
- Er det grunnlag for å skape og produsere kultur?
- Har vi nødvendig kulturfaglig kompetanse?
- Er kulturarven godt ivaretatt?
- Har kulturlivet forutsigbare utviklingsvilkår?
- Har vi profesjonelle kulturarbeidere i egen kommune?

Svarene på disse og lignende spørsmål bør gi en god pekepinn både mht den faktiske situasjonen i dag, men også hva som trengs for å innfri kulturlovens intensjoner i framtiden. Som del av denne klargjørings- og bevisstgjøringsprosessen bør det også stilles spørsmål om hvordan kommunen velger å prioritere sine ressurser. Dette handler bla om forholdet mellom egne tiltak og aktiviteter og tiltak og aktiviteter i regi av frivillige kulturorganisasjoner, frittstående og private aktører. Det handler også om å se sammenhengene mellom nettopp offentlige, frivillige og private strukturer. Her vil det som oftest avdekkes nettverks og samarbeidsstrukturer som favner videre enn egen kommune og som krever et interkommunalt eller regionalt perspektiv.



Modum kommune i Buskerud har en tverrsektoriell tilnærming til planverk og langsiktig arbeid. Kultursektoren delta i sentrale prosesser og er en viktig premissleverandør til planer som utarbeides, og gjennom dette en sentral samarbeidspart i oppfølgingsarbeidet.

Modum kommune satser bredt på tilrettelegging av arenaer for hele bredden av kulturlivets aktører og kulturuttrykk. Arenaene omfatter kulturhus, grendahus, kirker, institusjoner, mobil scene med mer. Kommunen har gjennom dette et bredt spekter av arenaer og jobber kontinuerlig for å utvikle disse. Samarbeid med frivillige og private aktører er viktig i dette arbeidet. Ved å legge forholdene til rette for et aktivt og kreativt foreningsliv skapes engasjement, entusiasme og stor dugnadsinnsats til beste for kommunen som helhet.



Karmøy kommune i Rogalands har et bredt spekter av kulturminner og jobber mye med bevaring, formidling og tilrettelegging for publikum. Til dette arbeidet er det ansatt en antikvar, en konservator og en kulturkonsulent. Kommunen startet i 2006 arbeidet med en kulturminneplan. Det ble ansatt egen prosjektleder for dette arbeidet. Planen som ble politisk behandlet i 2008, inneholder bla systematisk registrering av nyere kulturminner i kommunen. Planen vil bli gitt ut som bok og er i dag et viktig forvaltningsverktøy for kommunens kulturvernarbeid.

Kommunen driver utstrakt bygningsbevaring og arrangerer i den forbindelse kurs for håndverkere. Det er etablert et nettverk med 30-40 kunstnere som deltar på kurs og samlinger.

I forbindelse med kulturminneåret 2009 presenteres et nytt kulturminne for publikum hver uke gjennom hele 2009.



Project Bandalopp i Gloppedalen

Foto: Autumn Hansen / Studio Alsvik /
Stavanger2008



“ Kommunen skal sikre at alle får anledning til å delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk

› KULTURLOVENS UTFORDRINGER

Med utgangspunkt i kulturloven, kommuneplanen, overordnede mål, innspill fra samarbeidspartnere og politiske prioriteringer, er det viktig å få avklart hvor «mulighetsrommet» ligger, hvilke ressurser kommunen har til å gjennomføre oppsatte mål, alene eller i samarbeid med andre.

Kulturloven sier at alle skal ha tilbud om egenaktivitet og opplevelse. Alle betyr hele befolkningen. Hvordan en velger å håndtere dette vil variere. Noen vil velge å se på befolkningen som ulike målgrupper; barn, ungdom, eldre, funksjonshemmede, psykisk syke og lignende. Dette gjør det mulig med målrettet satsing mot utvalgte grupper. Men med en slik innfallsvinkel står vi i fare for å miste noen viktige perspektiver av syne, knyttet til livsløp, generasjonsproblematikk, geografi, samordning med mer.

Kartleggingen som er skissert over vil gi et godt rammeverk for planarbeidet knyttet til spørsmål som:

- Har kommunen og/eller regionen et tilstrekkelig mangfold av kulturtilbud?
- Har kommunen og/eller regionen god infrastruktur for kunstnerisk produksjon og presentasjon?
- Hvilke kulturaktiviteter må kommunen alene eller sammen med andre satse på for å sikre et bredt spekter av kulturvirksomhet?
- Bør det inngås samarbeid med andre kommuner eventuelt fylkeskommunen for å sikre at regionen som helhet har et godt tilbud? Hva er det da naturlig at vår kommune tar seg av?

KOMMUNEN SKAL SIKRE AT ALLE FÅR ANLEDNING TIL Å DELTA I KULTURAKTIVITETER OG OPPLEVE ET MANGFOLD AV KULTURUTTRYKK

Det er viktig å spørre seg om alle faktisk kan delta. Vi vet at det finnes både fysiske, psykiske, økonomiske, sosiale og kulturelle årsaker til at deler av befolkningen aldri deltar i eller får oppleve kultur. Noen steder er også kulturoppgavene fordelt på flere etater, noe som kan vanskeliggjøre arbeidet med informasjon og tilrettelegging. Dette er ikke et ansvar

for kultursektoren alene og vil være et viktig tema å ta opp i kommuneplanens samfunnsdel. Ansvar for å løse utfordringene vil kreve samarbeid på tvers av mange etater og ha fokus på ulike temaområder som helse, inkludering, universell utforming med mer. I dette arbeidet er det viktig å inkludere også frivillige og privat aktører ettersom disse i mange kommuner står for vesentlige deler av tilbudet både mht egenaktivitet og opplevelser.

- Er det behov for bedre informasjon om eksisterende tiltak og aktiviteter?
- Hvilke fysiske, psykiske, økonomiske, sosiale eller kulturelle hindre, må fjernes for å sikre alle lik tilgang til aktiviteter og opplevelser?
- Er det behov for særskilt tilrettelegging i et kultur- og helseperspektiv?
- Hvordan sikre et godt samarbeid mellom offentlige, frivillige og private aktører slik at aktiviteter og tiltak utfyller hverandre?

KOMMUNEN SKAL LEGGE TIL RETTE FOR GODE ARBEIDSFORHOLD FOR KUNSTNERE OG KULTURUTØVERE

Norsk kulturliv har fått et bredt spekter av kunstnere og kulturarbeidere de siste årene. Vi finner dem over hele landet, men ikke alle har like gode rammevilkår for å utøve sin kunst og bruke sine kunnskaper. Gode aktivitetstilbud og gode opplevelser er i dag avhengig av samarbeid med profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere. Å sikre gode arbeidsvilkår for kunstnere og kulturarbeidere er en utfordring som må løses i samarbeid mellom staten, fylkeskommunene og kommunene. Det er likevel viktig at den enkelte kommune tenker gjennom sin rolle og egne muligheter i denne sammenheng.

- Hva kan kommunen gjøre for å sikre arbeidsplasser for kunstnere og kulturarbeidere, enten i offentlig regi, i frivillig regi, i privat regi eller knyttet til næringsvirksomhet?
- Har vi nok kunnskap om kunstnernes arbeidsmuligheter og vilkår i kommunen?
- Er det behov for særskilte tiltak?

Alle kommuner har ansatte profesjonelle kulturarbeidere knyttet til bibliotek, kulturskoler, museer, dans, teater, orkestre eller lignende. Mange av disse er ansatt i små stillingsprosenter, noe som gjør det nødvendig for dem å ha annen inntekt i tillegg. Her er det store variasjoner, men vi finner mange av de offentlige kulturarbeiderne igjen som samarbeidspartnere eller pådrivere i frivillige kulturaktiviteter, som freelance kunstnere i egen kommune, eller som ansatte i offentlige stillinger i nabokommunene eller fylkeskommunen.

“ Kommunen skal legge til rette for gode arbeidsforhold for kunstnere og kulturutøvere

Dette betyr at en liten stillingsprosent i kommunen kan bidra til å sikre nødvendig kulturfaglig kompetanse for kulturlivet mer generelt. Det betyr også at om denne stillingen tas bort fra kommunebudsjettene står kommunen som helhet i fare for å miste denne kompetansen fordi kunstnerne og kulturarbeiderne må flytte for å sikre seg et levebrød.

KOMMUNEN SKAL VERNE OM, FREMME INNSIKT I OG VIDEREFØRE KULTURARVEN

Arbeidet med kulturarven er et godt eksempel på behovet for samarbeid og samordning på tvers av nivåer og sektorer. Her er flere departement involvert som premissleverandører for det lokale arbeidet og fylkeskommunene har valgt ulik organisering av dette arbeidet på fylkesnivå. Dette gjør planarbeidet i kommunen krevende når kulturlovens overordnede intensjoner skal forenes med mer spesifikke krav og føringer.

- Har kommunen kulturminner av lokal, regional eller nasjonal betydning som kommunen har særskilt ansvar for å ta vare på?
- Hvordan kombinere vern med formidling og attraktivitetsutvikling?

- Hvordan bør dette arbeidet organiseres?
- Hvilken plass og rolle skal for eksempel folkebiblioteket, museene og andre ha i arbeidet?

KULTURARENAER

Alle trenger en arena for å utøve sin kunst- og kulturaktivitet. Dette gjelder barna som starter sine første spille-, danse- eller teaterøvelser. Det gjelder ungdom som skal videreutvikle sine kunnskaper. Det gjelder voksne som dyrker sine kulturinteresser som kulturaktører og kulturformidlere. Det gjelder profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere som står for opplæring og kulturformidling.

Kulturlivet mangler gjennomgående egnede arenaer for sin kulturaktivitet. Kvaliteten på scener der barn og unge framfører sine kulturaktiviteter er sjelden god sikret, akustikken i rommene som brukes er sjelden tilpasset de som bruker rommene, dansegulvene er ikke egnet for dans, øvingsrommene ikke egnet for musikk med mer. Profesjonelle kunstnere tilbys de samme lokalene for sine profesjonelle forestillinger.

Det er ikke alltid det er nye lokaler som trengs. Rehabilitering, oppgradering og revitalisering kan være like lønnsomt og effektivt. Det er i forbindelse med planarbeidet derfor viktig å kartlegge de faktiske forhold, avdekke mangler og muligheter og få en oversikt over ressursbehovet ved eventuell rehabilitering, ombygging eller nybygg.

- Finnes det egnede kulturarenaer for dagens kulturaktiviteter?
- Hvilke kulturaktiviteter mangler egnede lokaler?
- Hvilke kulturarenaer kan oppgraderes eller rehabiliteres for å tilfredsstille eksisterende behov?
- Hvem eier og drifter dagens kulturarenaer?
- Hvilke arenaer skal det være et offentlig ansvar å drifte, hvilke skal være et ansvar for frivillige lag og organisasjoner eller det private næringslivet? Hvilke arenaer skal prioriteres innenfor begrensede budsjetter?

Enkelte kommuner har egne kulturarenaplaner; ofte samkjørt med planer for idrettsarenaer. Ofte inneholder disse planene en kartlegging av dagens standard og kapasitet som grunnlag for en behovsanalyse. Dette som grunnlag for en tiltaksdel med kortsiktige og langsiktige prioriteringer av kommunenes investeringer i kulturarenaer.

Restaurert tømmerrenne, Røros >

Foto: Åse Vigdis Festervoll



> KOMMUNEPLAN/KOMMUNEDELPLAN

Etter at strategier, ressurser, samarbeidspartnere og prioriterte satsingsområder er avklart begynner selve skrivearbeidet med konkretisering av hovedmålene for kommende planperiode og beskrivelse av strategier og satsingsområder. Her er det viktig å tenke over hvem planen skrives for. Hvis den skal brukes både av politikere og innbyggere, må den ha et språk og en utforming som gjør den lett å forstå og lett å finne fram i.

Det vil være en fordel om det i innledningen beskrives hvordan planen er bygd opp med hensyn til de viktigste utfordringene.

- Er den tematisk og tar utgangspunkt i det enkelte kunst og kulturuttrykk?
- Tar den utgangspunkt i innbyggernes alder, funksjonsevne eller kommunens bosettingsstruktur?

Videre bør det fokuseres på:

- Hvordan planen uttrykker kommunens mål og visjoner i planperioden
- Hvordan planen er retningsgivende for det årlige arbeidet med handlingsplaner og økonomiplaner
- Hvordan planprosessen har vært organisert og hvem som har deltatt
- Hvilke avgrensinger som er gjort i planen og hva som på grunn av dette er utelatt
- Hvor ofte skal planen rulleres?

Det er mange måter å bygge opp en plan på og derfor vanskelig å gi generelle råd og føringer. Men en måte å gjøre det på kan være som følger:

“ Hvis planen skal brukes både av politikere og innbyggere, må den ha et språk og en utforming som gjør den lett å forstå og lett å finne fram i.

DEL I: Visjoner, mål og innsatsområder

- Langsiktige mål knytta til overordna planlegging og økonomiplan
- Strategier – hvordan målene skal nås – hvem som skal involveres, ha ansvar og delansvar

DEL II: Tiltaksplan/handlingsplan

- Mer kortsiktige mål konkretisert for hver prioriterte innsatsområde
- Tiltakene knyttes til årsbudsjettene
- Handlingsplandelen kan med fordel rullers årlig i forbindelse med kommunens årsmelding

VEDLEGG: Plangrunnlaget - bakgrunnsinformasjon som begrunner valg av mål og strategier

- demografisk utvikling
- økonomiske rammebetingelser
- beskrivelse av eksisterende kulturtilbud og hvordan disse brukes av innbyggerne
- og referanse til viktigste lover og planer (lokale/regionale) som planen må forholde seg til, herunder gjennomgang av tidligere planer



› SLUTTBEHANDLING

Når planutkastet er ferdig sendes det på høring til utvalgte instanser, og til offentlig utlegging, slik at både de som skal og de som vil kan komme med innspill til planen.

Høringsforslagene vurderes i forhold til om de skal innarbeides i planen eller forkastes. Etter dette legges planen fram for endelig politisk behandling. Når planen er godtatt av kommunestyret, sendes den videre til fylkeskommunen og fylkesmannen. Disse instansene har innsigelsesrett – og kan i verste fall stoppe hele planen. Det skjer sjelden, men det kan være momenter som de ber kommunen ta inn i – eller ut av planen. Når alle parter er enige – så har vi en plan.

Hvis vi har lyktes med å involvere kulturmyndigheter og kulturutøvere, har vi nå en plan som kan brukes aktivt både av kommuneadministrasjonen og kulturlivet i det daglige virket. Planen skal påvirke arbeidet og prioriteringene i planperioden og gi retningslinjer for valg og prioriteringer.

Selv om en god plan er tydelig på mål og prioriteringer på et overordnet plan, er den ikke statisk. Den må utformes slik at den kan rulleres for å ta opp i seg nye utviklingstrekk, nye aktører og nye muligheter. Kultursektoren skal pr. definisjon ta vare på kommunens kreative kulturelementer. Planverket må derfor utformes slik at den også kan ta opp i seg nye og uventede prosjekter som kan bidra til å utvikle overordnede mål og strategier.

“ Kultursektoren skal pr. definisjon ta vare på kommunens kreative kulturelementer.

Fra prosjektet Horisonter og fragmenter, Kulturstien på Bru/Stavanger2008. Landingsplass for engler av Jørn Rønnaug.





Dansere fra Modum kommune foran Stortinget

OPPLEVELSER – det er nesten umulig å sette ord på.
Musikk, teater, dans – det er på en måte et annet språk.
Folk skjønner ikke hva jeg snakker om før de selv har opplevd og erfart
– og da er det ikke alltid nødvendig med så mange ord.
Det er på en måte en taus kunnskap som du har eller ikke har.

Det å få være aktiv selv det er aller størst.
Har du først opplevd deltakelsens ekstase, er ikke tilhører
– eller tilskuerplassen god nok lenger.
Og denne ekstasen har mange elementer, fra det å spille, synge
eller danse sammen med andre til det å øve inn et nytt stykke
og etter 50 gjennomspillinger stadig finne
nye sider og nye uttryksmåter.

(Fra Åse Vigdis Festervoll: *Kultur og helse i samspill for det gode liv*. Kommuneforlaget 2001)



Norsk kulturforum

KS
Besøksadresse: Haakon VII's gate 9, Oslo
Postadresse: Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo
Telefon: 24 13 26 00
www.ks.no
ks@ks.no

NORSK KULTURFORUM
Postadresse: Postboks 414 Sentrum, 0103 Oslo
Telefon: 24 14 11 60
www.noku.no
noku@noku.no